

ჩრდილო კავკასიელებისა და რუსების ურთიერთობა XV საუკუნეში

გუმაშვილი ზაურ

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ლურჯაია თამარ

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2024.37.01.10>

აბსტრაქტი. რუსული სათავადოებისა და ჩრდილო კავკასიელი ხალხების ურთიერთობაზე უაღრესად ნეგატიური ასახვა ჰპოვა თათარ-მონღოლთა დამპყრობლების შემოსევამ. გარკვეული დროის განმავლობაში ეს ურთიერთობები საერთოდ შეწყდა. ამ ურთიერთობის განახლების დასაწყისად შეიძლება ჩაითვალოს ოქროს ურდოს დაქვემდებარებაში შემავალი რეგიონების ხელმძღვანელთა შეხვედრები მის დედაქალაქში. ამ დროის ისტორიული წყაროები გვამცნობენ მრავალ საინტერესო ინფორმაციას ამ ურთიერთობების შესახებ.

რუსი ისტორიკოსებისთვის დამახასიათებელია ის გარემოება, რომ ისინი თათარ-მონღოლთა წინაარმდეგ განმათავისუფლებელ ბრძოლას აიგივებენ მონღოლთა მიერ დაპყრობილი ყველა ხალხის განმათავისუფლებელ ბრძოლასთან და თვლიან, რომ სწორედ რუსეთმა დაუდო სათავე დამპყრობლის წინააღმდეგ ამ გამარჯვებას, რაც საკითხისადმი ტენდენციური მიდგომაა. თათარ-მონღოლთა უღელქვეშ მგმინავი ყველა ხალხი იბრძოდა საკუთარი დამოუკიდებლობის მოსაპოვებლად და მოპოვებული თავისუფლება მათი დამსახურებად არის.

ჩრდილო კავკასიის ხალხებსა და რუსებს შორის ხორციელდებოდა სავაჭრო ურთიერთობებიც. ერთ-ერთი მთავარი მიმართულება ამ კუთხით იყო მდინარე ვოლგის მეშვეობით კასპიის ზღვის ქალაქებში, დერბენტსა და ბაქოში წარმოებული სავაჭრო ურთიერთობები. ცხადია, სავაჭრო ურთიერთობების განვითარებას თან სდევდა პოლიტიკური ურთიერთობების წარმოშობაც.

საკვანძო სიტყვები: ჩრდილო კავკასია, რუსეთი, სავაჭრო ურთიერთობები, დერბენტი, თათარ-მონღოლები, ოქროს ურდო.

თათარ-მონღოლთა შემოსევამ უაღრესად ნეგატიური გავლენა იქონია ჩრდილო კავკასიელი ხალხებისა და რუსული სათავადოების ურთიერთობებზე. აღსანიშნავია, რომ რაღაც დროის მონაკვეთში ეს ურთიერთობები საერთოდ შეწყდა. მაგრამ დროთა ვითარებაში ჩრდილო კავკასიელებისა და რუსული სათავადოების მესვეურებს შორის კვლავ აღსდგა და თანდათანობით ამ ურთიერთობების დალაგება დაიწყო. დასაწყისისათვის ეს მოხდა ოქროს ურდოს დედაქალაქში შეხვედრებზე. როგორც ცნობილია, რუსი თავადები „დადიოდნენ ურდოში“, რათა დაედასტურებინათ ხანისთვის თავიანთი მორჩილება, მიეღოთ თანხმობა თავადის მოვალეობის შესასრულებლად, მიერთმიათ გადასახადი და სხვა, ოქროს ურდოს ცენტრში. ასევე,

მიემგზავრებოდნენ ჩრდილო კავკასიის მმართველებიც.

ურდოს დედაქალაქში თავისი შეხვედრების შესახებ მოგვითხრობს ამ დროის თანამედროვე გილომ რუბრუკი (Рубрук, Карпони, 1957). ოქროს ურდოს რეზიდენციაში, მისი თქმით, მოდიოდნენ რუსები, ბერძნები, ალანები და ამასთანავე ჩრდილო კავკასიის მმართველებიც. სარაიში ისინი აღმოჩნდნენ არც თუ სასურველ მდგომარეობაში, ვიდრე რუსების, ქართველების და სხვათა წარმომადგენლები. შესაძლოა ჩრდილო კავკასიის ხალხებთან რუსებს ურთიერთობების შესაძლებლობა უჩნდებოდათ ოქროს ურდოს წარმომადგენელთა ზაფხულის სამომთაბარო გადაადგილების დროს კასპიის ზღვიდან აზოვსა და შავ ზღვას შორის. ამ დროის ისტორიული წერილობითი წყაროები გვამცნობენ იმის თაობაზე, რომ ჩრდილო კავკასიის მთისწინა მხარეში (ასსების და ჩერქეზების მთებთან) მოკლული იქნა ბრწყინვალე სათავადოს ერთ-ერთი პრეცედენტი მიხეილ იაროსლავის ძე. სიკვდილიდ წინ მისმა თანმხლებმა პირებმა-მეომრებმა თავადს წინადადებით მიმართეს, რათა მთებისკენ გაქცეულიყო სადაც თავშესაფრის მონახვა იყო შესაძლებელი. მაგრამ თავადმა რჩევა არ მიიღო, რისთვისაც სიკვდილით დაისაჯა.

ოქროს ურდოს დედაქალაქში ხშირად სტუმრობდნენ რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიის სასულიერო პირები. პლანო კარპინი გვამცნობს იმ კერძო შეხვედრების შესახებ ოქროს ურდოს დედაქალაქში და თვით ყარა-ყორუმში რუს სასულიერო პირებთან. ასევე, საინტერესო ინფორმაციას გვაწვდის გილომ რუბრუკიც, რომელიც აღნიშნავს, რომ ჩამოსულთა შორის „საკმაოდ დიდი იყო“ რუსი სასულიერო პირების რაოდენობა. ცხადია, რომ ეს ვითარება გასაგები გახდება თუ კი გავითვალისწინებთ, რომ ოქროს ურდოს ქალაქებში მართლმადიდებლური ეკლესიები საკმაო რაოდენობით იყო.

აღსანიშნავია, რომ ოქროს ურდოს შემადგენლობაში დიდი რაოდენობის მოსახლეობას წარმოადგენდნენ უბრალო რუსები, რომლებიც აღმოჩნდნენ თათრების ტყვეობაში. პლანო კარპინი, როდესაც მოგვითხრობს თათარ-მონღოლთა პოლიტიკაზე რუსეთში, აღნიშნავს, რომ თათრები დაიკავებდნენ თუ არა რომელიმე დასახლებულ პუნქტს, „კითხულობენ, ვინ არის მათში ხელოსანი და მათ ცოცხალს ტოვებენ, და სხვებს კი, მათ გარდა ვისაც ტყვეებად იტოვებდნენ, კლავდნენ ხელცულით“ (Рубрук, Карпони, 1957). რუსი მოსახლეობის დიდი ნაწილი გარეკეს ტყვეებად. „როდესაც რუსებს არ შეუძლიათ მეტი ოქროს ან ვერცხლის მიცემა - ამბობს გ. რუბრუკი - თათრებს მიჰყავთ ისინი და მათი პატარები, როგორც ჯოგი, იმისათვის, რომ მათი საქონელი მწყემსონ“ (Рубрук, Карпони, 1957). სწორედ ასეთნაირად ექცეოდნენ თათრები ჩრდილო კავკასიელებსაც. მოგვითხრობს რა, იმის შესახებ, თუ როგორ უსწორდებოდნენ თათრები უზბეკის მმართველობის ხანაში ჩერქეზებს, ასსებს და რუსებს, ელომარი წერს: „რამდენჯერ ამოხოცა მან მათი მამაკაცები, მიჰყავდა ტყვეებად ქალები და ბავშვები“. მაგრამ მონებად გარეკილი რუსები, როგორც სხვა სახელმწიფოებიდან წაყვანილები (მათ შორის ჩრდილო კავკასიელებიც) იყვნენ ხელობის მცოდნე ადამიანები.

„სარაცილების მიწაზე და სხვებთანაც, - ამბობს პლანო კარპინი, - სადაც ისინი (თათრები -ზ.გ.) წარმოადგენენ ბატონებს, მათ მიჰყავთ ყველა, ვინც კი ხელოსანია და აკეთებინებენ ყველაფერს, რაც კი აქვთ გასაკეთებელი“ (Рубрук, Карпони, 1957). მონობისთვის განწირული ხელოსნები ოქროს ურდოში აშენებდნენ ქალაქებს, აშენებდნენ და ალამაზებდნენ სასახლეებს, ამზადებდნენ საბრძოლო და შრომის იარაღებს, ქმნიდნენ ბრწყინვალე საიუველირო საქონელს, ყველანაირ ცხოვრებისეულ მოთხოვნად საგნებს.

ოქროს ურდოში ყველა თავისუფლება აღკვეთილი იყო, მათი წარმომავლობის მიუხედავად, იმყოფებოდნენ ერთნაირად მძიმე მდგომარეობაში. პლანო კარპინის თანახმად, „ისინი ძალზე ცოტას ჭამენ, ცოტას სვამენ და ძალზე მოკრძალებულად იცვამენ. მათ, ოქროს საქმეების ხელოსნებს და სხვა კარგ ოსტატებს არ შეუძლიათ რაიმეს გამოიმუშავენ. ამასთან ერთად, ზოგიერთებს ჰყავთ ისეთი ცუდი ბატონები, რომლებიც მას არაფერს აძლევენ და მათ მრავალი საბატონო საქმეების გამო არ აქვთ დრო, რათა თავიანთთვის გამოიმუშავონ რამე. თუ კი ისინი არ მოიპარავენ დროს, როცა მათ უნდა დაესვენათ ან დაემინათ. მაგრამ ამის გაკეთება შეეძლოთ მხოლოდ იმათ, რომელთაც უფლება ჰქონდათ ჰყოლოდათ ცოლი და საცხოვრებელი. სხვები კი, რომელთაც იყენებენ სახლში მონების სახით, ყველანაირ შებრალებას მოკლებულები არიან.“ ბევრად უფრო მწვავედ გვისახავს ვითარებას ელომარი: „გვალვისა და შიმშილის დროს ისინი (რუსები და სხვები, დემთი-ყივჩადის მცხოვრებნი) ყიდიან თავიანთ შვილებს.“ ასეთი ადამიანების მდგომარეობას ართულებდა ისიც, რომ მეზობლები მათ ექცეოდა თავისი შეხედულებისა და სურვილის შესაბამისად. ი.ბარბარო გვიყვება იმის თაობაზე, რომ ერთ-ერთმა ხან ედელლუგის ნათესავმა მას საჩუქრად მისცა რვა მონა, ეროვნებით რუსი, და უთხრა, რომ „ეს არის ჩემს მიერ მოპოვებული ნადავლის ნაწილი, რომელიც მოვიპოვე რუსეთში.“ როგორც ზემოთ აღვნიშნავდით, შავი ზღვის პირეთის მონათა ბაზარზე გასაყიდ მონათა შორის დიდ ნაწილს წარმოადგენდნენ მონები, რომლებიც კავკასიური წარმოშობის იყვნენ: აფხაზები, ჩერქეზები, ლეზგები და რუსები. ამის გარდა თათრები მონებს ჰყიდდნენ ყირიმისა და კავკასიის ბაზრებზეც. განსაკუთრებით ფასობდნენ რუსი და ჩერქეზი ქალები. მონათა გარკვეული ნაწილი რჩებოდა შავიზღვისპირეთის ქალაქებში, ბევრად უფრო დიდი ნაწილი კი გაჰყავდათ სხვა სახელმწიფოებში.

ისტორიული წყაროების თანახმად, დადგენილია, რომ რუსები და ჩრდილო კავკასიელი ვაჭრები და ხელოსნები გამუდმებით სტუმრობდნენ ქალაქის ცენტრებსა და გაჩერებებს, რომლებიც ეკუთვნოდათ ოქროს ურდოს ხანებს. არაბი მოგზაური იბნ-ბატუტა, რომელიც ოქროს ურდოში ყოფილა XIV საუკუნის 30-იან წლებში ადასტურებს, რომ „სარაე-ვერკეში დიდი რაოდენობით იყვნენ რუსები. თითოეული ეთნოსის ხალხი ცხოვრობს თავის მიწის ნაწილზე ცალკე. იქვეა მათი ბაზარიც.“ რუსი ვაჭრები ხშირად იყვნენ მაჟარში და ჩრდილო კავკასიის სხვა ქალაქებში. ჩვეულებისამებრ, ურდოს ხანის მეთაურობით ან მისი მემკვიდრის ხელმძღვანელობით სადაც არ უნდა განლაგებულიყო, გაჩერებულიყო თავის საქონლის ჯოგთან ერთად, -ი. ბარბაროს თანახმად, -„უმალვე ხსნიდნენ ბაზარს.“ თათრების ჯარის შემადგენლობაში, - განაგრძობს ბარბარო, - „ყოველთვის მოიძებნებოდა ვაჭრები: ერთნი სხვადასხვა საშუალებებით ეზიდებოდა ადგილზე საქონელს, ხოლო სხვები მხოლოდ ურდოს გავლით მიდიან იმ მიზნით, რომ მოხვდნენ სხვა ქვეყნებში,“ ამ ბაზრებში იყიდებოდა ყველანაირი სქონელი, მათ შორის რუსეთიდან და ჩრდილო კავკასიიდან ჩამოტანილი.

როგორც ცნობილია, ოქროს ურდოს ხანები ტყვეებად აყვანილ მამაკაცებს იყენებდნენ მეომრებად სხვადასხვა ლაშქრობის დროს. მათდამი დაქვემდებარებული ხალხებისგანაც „მოითხოვდნენ... რათა ისინი ომში მათთან ერთად წასულიყვნენ, მათი სურვილის შესაბამისად“ - ამბობს პლანო კარპინი.

თვითმხილველი გვიამბობს, რომ თათარ-მონღოლთა ხანს ტოხტის ჰყავს ჯარი, რომელიც შედგება „რუსებისგან, ჩერქეზებისგან, ყივჩაღებისგან, მაჟარის მეომრებისა და სხვა ხალხისგან.“ სისხლიანი ბრძოლების მსვლელობებისას ჩრდილო კავკასიაში თოხთამიშსა და თემურ ლენგს შორის ოქროს ურდოელებმა თემურის წინააღმდეგ

დაიხმარეს ჯარის ნაწილი, რომელიც შედგებოდა „რუსებისაგან, ჩერქეზებისაგან, ბულგარებისაგან, ყივჩაღებისაგან, ალანებისაგან.“

როგორც აღინიშნა, თავის მოწინააღმდეგესთან ბრძოლისას, თათრები ხშირად იყენებდნენ ტყვეებს. როგორც წესი, მათ ჩააყენებდნენ ხოლმე თათრების ჯარის წინ. ასე, რომ ბრძოლაში პირველები უნდა ჩაბმულიყვნენ. პლანო კარპინი აღნიშნავს, რომ „დაპყრობილი ქვეყნების მეომრებით ანადგურებდნენ მომდევნო მიწას.“

როგორც ცნობილია, რუსმა ხალხმა თავის თავზე იწვნია მონღოლ-თათრებთან ბრძოლის მთელი სიმძიმე. ამასთანავე, XIV საუკუნეში რუსეთის გათავისუფლებასთან ერთად მიმდინარეობდა მისი გაერთიანების პროცესებიც. და ეს გამაერთიანებელი ცენტრი, აღნიშნული პერიოდისათვის, როგორც აშკარად გამოიკვეთა, იყო ქ. მოსკოვი (Архив Маркса и Энгелса, 1946). ამ გამაერთიანებელ პროცესს საბოლოო წერტილი დაუსვა ივანე III-მ. XV საუკუნის დასასრულისათვის მთელი ევროპა გააკვირვა უცაბედად წარმოშობილმა უზარმაზარმა იმპერიამ, მის აღმოსავლეთ საზღვარზე.

როგორც რუსი ისტორიკოსებისთვის არის დამახასიათებელი, რუსულ განმანთავისუფლებელ ბრძოლას თათარ-მონღოლთა წინააღმდეგ, ისინი აიგივებ თათართა მიერ დაპყრობილი ყველა ხალხის განმანთავისუფლებელ ბრძოლასთან და დასკვნას აკეთებენ, რომ სწორედამ რუსეთმა დაუდო სათავე ამ გამარჯვებას, რაც საკითხისადმი მიკერძოებულ, ტენდენციურ მიდგომად მიგვაჩნია. თათარ-მონღოლთა უღელქვეშ მგმინავი ყველა ხალხი იბრძოდა საკუთარი დამოუკიდებლობისათვის თავის ტერიტორიაზე და მოპოვებული თავისუფლებაც მათი დამსახურებაა. თუმცა, ამ თვალსაზრისით რუსთა მიერ მოპოვებული წარმატება საკმაოდ დიდი იყო და ამ შემთხვევაში ხალხებს აერთიანებდა საერთო მტრის წინააღმდეგ ბრძოლის აუცილებლობა. კულიკოვის ველზე წარმართული ბრძოლის შემდეგ ოქროს ურდოს ძლიერება საკმაოდ საფუძვლიანად შეირყა. ოქროს ურდოს ძლიერების შესუსტებას შედეგად მოჰყვა სავაჭრო-ეკონომიკური და პოლიტიკური კავშირების დაახლოება თათართა უღელქვეშ მყოფი ხალხებისა, მათ შორის ჩრდილო კავკასიის ხალხებსა და რუსებს შორის. ისტორიული წყაროების თანახმად 1404 წელს რუსი ვაჭრები ჩავიდნენ დერბენტში. ძირითადი სავაჭრო კავშირები ჩრდილო-აღმოსავლეთ კავკასიასა და რუსეთს შორის ხორციელდებოდა მდ. ვოლგითა და კასპიის ზღვით.

1475-1476 წლებში, ქ. დერბენტში ზამთრის გატარებისას ა. კონტარინი წერდა, რომ ქალაქი გაშენებულია თითქმის ერთ მეექვსედზე (თავისი მოედნის), ხოლო ზღვის მხარეს ის მთლიანად დანგრეულია. „ამ ნანგრევებში უამრავი საფლავია. ქალაქი დიდად მარაგდება პროდუქტებით და ღვინით, ასევე, სხვადასხვანაირი ხილეულით“ (Барбаро, Коктарини, 1971). დაახლოებით ამ პერიოდში დერბენტში მყოფი ათანასე ნიკიტინი მოგვითხრობს, რომ ქალაქში მრავლადაა თურქულენოვანი მოსახლეობა და „ჩერქეზები“.[4, Академия наук СССР, 1958] ნიკიტინი გულისხმობს მთლიანი ჩრდ. კავკასიის მოსახლეობას. თუ კი ადრე, თვითმხილველთა აზრით, დერბენტში შემოდრიოდნენ გემები, რომელთაც შემოჰქონდათ 800 კასრი ტვირთი, ამჟამად შემოდიან გემები, რომლებსაც შემოაქვთ სულ 200 კასრი ტვირთი (СПБ., 1836). მიუხედავად ამისა, XV საუკუნის დერბენტი წარმოადგენდა არა მარტო ჩრდილო-აღმოსავლეთ კავკასიის, არამედ მთლიანი ამიერკავკასიისთვისაც ძირითად საპორტო ქალაქს კასპიის ზღვაზე. დერბენტიდან ასტრახანში და აქედან კი სხვა მიმართულებით გაჰქონდათ ყველანაირი საქონელი. იგივე კონტარინის თანახმად, გემზე, რომლითაც ის მგზავრობდა, გემის გუნდის გარდა იყო 29 ვაჭარი. მათ „მიჰქონდათ რაღაც აბრეშუმის ნაწარმი და ბოკასინები (საღებავი) რუსეთში

გასაყიდად. მათ გარდა გემზე იყო რამდენიმე თათარი, რომლებიც მიემგზავრებოდნენ საქონლის ჩამოსატანად და დერბენტში გასასაღებლად“ (Барнаро, Коктарини, 1971). ამასთანავე, ხდებოდა შემოსული ჩრდილოკავკასიური საქონლის ნაწილის გაცვლა ასტრახანში რუსულ ან სხვა საქონელზე, ხოლო ნაწილი კი მიჰქონდათ მოსკოვში. გარდა ამისა, მოვაჭრე ადამიანებს ჩრდილო კავკასიიდან შეედლოთ ჩართულიყვნენ სავაჭრო ქარავნებში, რომლებიც ყოველწლიურად ხანის მიერ წარგზავნილ პიროვნებასთან ერთად, აბრეშუმის ძაფით ან სხვა საქონლით მიემართებოდნენ. ამ საქონელს ვაჭრები ცვლიდნენ ბეწვეულზე, ხანჯლებზე და სხვა ნივთებზე. თავის მხრივ, რუს ვაჭრებს შემოჰქონდათ ყველანაირი საქონელი დერბენტში და ჩრდილო-აღმოსავლეთ კავკასიის სხვა ქალაქებში.

ჩრდილო კავკასიის ხალხსა და რუსებს შორის სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირები ხორციელდებოდა ე.წ. დონის მიმართულებითაც, რომელიც მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ვოლგის მიმართულებასთან: იმ ადგილას, სადაც ეს ორი მდინარე ერთმანეთს უახლოვდება, არსებობდა პატარა გადასასვლელი. ასე რომ, დონის მიმართულებით კავკასიაში ხდებოდა საქონელი, რომლის შემოზიდვა ხდებოდა ჩრდილო-აღმოსავლეთ რუსეთიდან. არსებული მონაცემების თანახმად XV საუკუნის დასასრულისათვის დონის მიმართულების გავლით ინტენსიურად მოძრაობდა რუსი ვაჭრების ქარავანი აზოვსა და კავშიში. რუსეთიდან შემოჰქონდათ მრავალი სახის საქონელი. სავარაუდოდ, რუს ვაჭრებს საქონელი შეჰქონდათ გენუელთა ოცდაცხრამეტივე კოლონიაში და სხვა დასახლებებშიც. აქ რუსები ხდებოდნენ და სავაჭრო ურთიერთობებს ამყარებდნენ ჩრდილო კავკასიელ მთიელ ვაჭრებთან, მათ შორის საკმაოდ დაცილებული ადგილებიდან ჩამოსულ ხალხთანაც (СПб., 1884).

ჩრდილო კავკასიასა და რუსეთს შორის საზღვაო გზების გარდა არსებობდა სახმელეთო გზებიც, რომლებიც გადიოდა ჩრდილო კავკასიის სტეპების გავლით. ამ სახმელეთო სავაჭრო ურთიერთობებზე, ჩრდილო კავკასიასა და რუსეთს შორის, მეტყველებს, ქალაქ მაჟარსა და მდ. მალკას რაიონში აღმოჩენილი მეტალის ჯვრები, კერამიკული ნაკეთობები, რომლებიც დამახასიათებელია რუსული წარმოებისათვის. აგრეთვე, ნაპოვნია სხვა მონეტებთან ერთად ე.წ. «Псковская деньга», რომელიც XV საუკუნით თარიღდება და ნაპოვნია ქ. ნალჩიკის მახლობლად. სპილენძის ჯვარი ორივე მხარეს გამოსახულებით, მოპოვებულია კისლოვოდსკის შემოგარენში. ჯვარი, რომელიც თარიღდება XV საუკუნით, აღმოჩენილია სოფ. მაირტუპის (ჩეჩნეთი) მახლობლად. ჩრდილო კავკასიასა და რუსეთს შორის სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებას, რუსი ისტორიკოსების თანახმად, ხელი შეუწყო ივანე III-ის დამოკიდებულებამ და ხელშეწყობამ ვაჭრობისადმი (Архив Маркса и Энгелса, 1946).

ჩრდილო კავკასიასა და რუსეთს შორის სავაჭრო ურთიერთობების გაუმჯობესებამ ცხადია, ხელი შეუწყო პოლიტიკური ურთიერთობების დათბობასაც. ცნობილია, რომ შირვანის, რომლის შემადგენლობაშიც ამ პერიოდისათვის შედიოდა სამხრეთ დაღესტნის ნაწილი, მმართველმა - შირვან შაჰმა ფარრუხ-იასარმა, რომელიც დერბენტის დინასტიიდან იყო, 1465 წელს ქ. მოსკოვში ივანე III - სთან გაგზავნა ელჩი ხასან ბეგი. სამწუხაროდ, ჩვენამდე მოღწეული ინფორმაცია არ იძლევა საშუალებას რათა გავაკეთოთ დასკვნები, თუ რა საკითხებზე მიმდინარეობდა მათ შორის საუბარი. მაგრამ, სავარაუდოდ, ეს საუბარი ეხებოდა ორ სახელმწიფოს შორის ურთიერთობების განმტკიცებას. ამ შეხვედრის წარმატებულ შედეგებზე გარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის განვითარებული მოვლენები. 1466 წელს ივანე III-მ გაგზავნა ფარრუხ-იასართან ელჩები ვასილი პანინის ხელმძღვანელობით. მასთან ერთად უკან

ბრუნდებოდა ჰასან ბეგი შირვან შაჰისთვის ძვირფასი საჩუქრებით დატვირთული, რომელთა შორის 90 მონადირე ჩიტიც იყო. ამ ელჩობას ტრადიციულად შემოუერთდნენ რუსი მოვაჭრეები, რომელთა შორისაც იყო ათანასე ნიკიტინიც. „და წავედით ჩვენ დერბენტისაკენ, - მოგვითხრობს იგი, - ორი გემით: ერთ გემში - ელჩი ხასან ბეგი, ირანელებთან ერთად და ჩვენ რუსები სულ 10 კაცი, ხოლო მეორე გემზე 6 მოსკოველი და 6 ტვერელი... ზღვაზე ჩვენ მოგყევით ქარიშხალში. შედარებით პატარა გემი დაიმსხვრა სანაპიროზე. აქვეა პატარა ქალაქი, გამოვედით სანაპიროზე და მოვიდნენ კაიტაგელები და ხალხი, რომლებიც გემზე ვიყავით ყველანი დაგვიჭირეს.“ მაგრამ სულ მალე კაიტაგის უცმიამ თავისი ცოლის ძმის ფარრუხ-იასარის თხოვნით გაათავისუფლა ისინი. „და ჰალილ-ბეგმა, ამთავრებს ათანასე ნიკიტინი, - იმ საათშივე გადაგზავნა მთლიანი შემადგენლობა დერბენტში.“

1475-1476 წლებში კონტარინი დერბენტში შეხვდა რუს ელჩს მარკ როსოს. 1492 წელს მოსკოვში ჩამოვიდა „იბერიელთა მიწიდან თავად ალექსანდრეს ელჩი, სახელით მურატი“. ამასთან ერთად, წარგზავნილ სიგელში კახეთის თვადი (მეფე) საკუთარ თავს მოიხსენიებდა, როგორც ივანე III-ის „უმცროს ძმას“. 1499 წელს მოსკოვში ჩავიდა ელჩი „შემახის მმართველისაგან, - მაჰმუდ სალტანისაგან, რომელიც იყო სალტან მახმეტის ძე, შირვანშაჰ შაეხედინის შვილიშვილი, რომელიც სიყვარულით მართავდა საელჩოს“.

რუსეთს დახმარებისათვის მიმართეს ასევე, ჩრდილო კავკასიის (ტამანის) მმართველმა ზაქარიმ და სხვა. 1489 წელს დამყარდა რუსეთ-ნოღაელთა ურთიერთობა.

ყველაფერი ეს მეტყველებს იმაზე, რომ მყარი საფუძველი ეყრებოდა რუსეთის ვერაგული მიზნის განხორციელებას, რომლის მიზანიც კავკასიის რეგიონის დამორჩილება-დაპყრობა იყო.

ლიტერატურა:

1. Барбаро и Коктарини о России: к истории и мало - русских связи в XVв. Л. 1971. С. 147-148-151
2. Путешествие в восточные страны Плано Карпони и Рубрука. 1957, с. 41, 48, 107, 54, 108.
3. Архив Маркса и Энгелса. М. 1946. т. 8 с. 149
4. Академия наук СССР, Хождение за три моря Афанасия Никитина в 1466-1472. г.г. 1958, с. 144.
5. Библиотека иностранных писателей о России. СПб., 1836. с. 79
6. СБ. РИО. СПб., 1884. т.41. с. 161-163, 269-280,361,410, 411, 433

Relations Between North Caucasians and Russians in the 15th Century

Gumashvili Zaur

Gurchkaya Tamar

Jacob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

The relations between the Russian principalities and the Northern Caucasian people were extremely negatively affected by the invasions of the Tatar-Mongol conquerors. For a certain period, these relationships ceased altogether. The beginning of the renewal of these relations can be considered the meetings of the leaders of the regions under the Golden Horde in its capital. The historical sources of this time provide us with many interesting pieces of information about these relationships. It is characteristic of Russian historians that they equate the liberation struggle against the Tatar-Mongols with the liberation struggles of all peoples conquered by the Mongols, and they believe that it was Russia that initiated the victories against the conquerors, which is a biased approach to the issue. All peoples groaning under the Tatar-Mongols, fought for their independence, and the freedoms they attained are also their merit. There were also trade relations between the Northern Caucasian peoples and the Russians. One of the main directions in this regard was the trade relations conducted through the Volga River to the cities on the Caspian Sea, notably Derbent and Baku. Certainly, the development of trade relations was accompanied by the emergence of political relations.

Keywords: *Northern Caucasia, Russia, trade relations, Derbent, Tatar-Mongols, Golden Horde.*